

Αθήνα, πλατεία Μοναστηρακίου, 1954. Μια γυναίκα συγκρατεί τον σύντροφό της για να αποφεύγει ένα διερχόμενο αυτοκίνητο σε μια πόλη που δεν είχε φανάρια.

Αυτά τα χαμόγελα είναι η ελπίδα

Η ξεπόλυτη Ελλάδα που απαθανάτισε ο Ρόμπερτ ΜακΚέιμπ τη δεκαετία του '50 αναβιώνει μέσα από το νέο του βιβλίο

Συνέντευξη στη ΜΑΡΩ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

Ηπειρος, Άνω Περιστέρι, 1961. Η Λαμπρινή, η Μαρία και η Ελένη γελούν κοιτάζοντας τον φωτογραφικό φακό. Η μικρότερη είναι φιλόλυπη και κρατάει τα ταξιδιωτικά χαρτιά της στο χέρι. «Αυτοί οι άνθρωποι που εμφανίζονται ξεπόλυτοι στις φωτογραφίες μου, προφανώς δεν πηγαίνουν σε beach party. Είναι ξεπόλυτοι επειδή τα παπούτσια ήταν πολύ ακριβά, και όσοι τα είχαν δεν ήθελαν να τα φθείρουν», μου λέει ο Ρόμπερτ ΜακΚέιμπ.

«Και η ελπίδα που δηλώνει ο υπότιτλος του καινούργιου βιβλίου σας, "Η Ελλάδα μετά τον πόλεμο. Τα χρόνια της ελπίδας", που βρίσκεται» τον ρωτάω.

«Αυτά τα χαμόγελα είναι η ελπίδα», απαντάει. Ταυτόχρονα ανοίγει το κινητό του τηλέφωνο και με υπερφρόνητα μου εξηγεί ότι περιέχει 95.000 φωτογραφίες. Παρά την προχωρημένη ηλικία του ο κ. ΜακΚέιμπ, ο Μπόμπι για τους πολλούς φίλους του, είναι εξαιρετικός με την τεχνολογία. «Το τηλέφωνο έχει AI», μου εξηγεί. Καθώς οι εικόνες πολλών δεκαετιών φωτογραφικής δουλειάς τρέχουν κάτω από το δάχτυλό του, σταματάει σε ένα εγχρωμο πορτρέτο τριών μεσογειακών νεακών. Κρατούνται από το μπράτσο και κοιτάζουν τριπολόγητη κάμερα. Είναι εκείνα τα τρία κορί-

Όταν έφθασα στην Ελλάδα, είχε μόνον 180.000 ξένους επισίως, συμπεριλαμβανομένων των διπλωματών και των επαγγελματιών.

Ο αδελφός μου, πηγαίνοντας στην Ιο, μου έγραψε ότι ανακάλυψε άλλο ένα παρθένο νησί. Όταν πήγαμε, διαπιστώσαμε ότι υπήρχαν πέντε γάλλοι τουρίστες.

Κυκλάδες, 1955. Τα παιδιά τίκνουν ιδιαίτερης προσοχής κατά την αποβίβαση ανθρώπων και αγαθών από τις λέμβους. Σε δύσκολες καιρικές συνθήκες ήταν διαδικασία δύσκολη και χροναβόρος.

τιστα που ο εικοσιεπτάχρονος Αμερικανός φωτογράφος συνάντησε τότε, σε μια σχετικά πρόσφατη λήψη που έγινε με αφορμή μια φωτογραφική έκθεση στο Μονοβέντρι. Τα χρόνια πήραν από το βλέμμα τη σιπριτιά, τα χαμόγελα μικρών, μόνον ότι ήταν όλες ποδεμένες και καλά ντυμένες.

«Αναγιόριζετε το πνεύμα της μεταπολεμικής Ελλάδας στη σύγχρονη;» τον ρωτάω.

«Σε μερικούς ανθρώπους, ναι, απαντάει. «Βεβαίως στην Αθήνα είναι πολύ απρόοπτες οι σχέσεις, όμως έχει και γειτονικές ποιικές, σαν τα Αναρριφάτικα. Υπάρχουν επίσης χωριά στην Ελλάδα χωρίς πολύ τουρισμό, όπου οι σχέσεις δεν έχουν αλλάξει. Σκεφτείτε πως όταν έφθασα στην Ελλάδα στη δεκαετία του 1950, είχε μόνον 180.000 ξένους επισίως, συμπεριλαμβανομένων των διπλωματών, των επαγγελματιών και των τουριστών. Ήταν πολύ συχνό φαινόμενο στα νησιά να μη συναντάμε άλλους ξένους επισκέπτες εκτός από εμάς. Ακόμη και στην αρχή της δεκαετίας του '60, θυμάμαι ότι ο αδελφός μου, πηγαίνοντας στην Ιο, μου έγραψε ότι ανακάλυψε άλλο ένα παρθένο νησί. Πήγαμε εκεί με τον γιατρό μας από τη Νέα Υόρκη, που την τελευταία στιγμή ακύρωσε όλα τα ραντεβού του για να έρθει στην Ελλάδα. Κι ανακαλύψαμε ότι υπήρχαν πέντε Γάλλοι τουρίστες. Ο αδελφός μου

αναστατάθηκε τόσο με την "πολυκοσμία" που ήθελε να φύγουμε αμέσως».

Ο Ρόμπερτ ΜακΚέιμπ προέρχεται από δημοσιογραφική οικογένεια και στη ματιά του ενυπάρχει εκτός της προσωπικής του αισθητικής, η επίγνωση ότι η φωτογραφική κάμερα αποτελεί μάρτυρα της Ιστορίας. Ο πατέρας του υπήρξε εκδότης της εφημερίδας New York Daily Mirror –από τις πρώτες που δημοσίευαν φωτογραφίες– και ο μικρός Μπόμπι είχε στο σπίτι σκοτεινό θάλαμο για να εκτυπώνει τις φωτογραφίες του πολύ νωρίς.

Στισιές Γαλλικής Φιλολογίας στο Πρίνστον, αγάπη για την Ευρώπη και τον πολιτισμό της. Η περιπετειώδης ψυχή της αμερικανικής νεολαίας των '50 έσπρωξε τους δύο νεαρούς ΜακΚέιμπ –τον Μπόμπι και τον μεγαλύτερο αδελφό του, Τοσάρλ– να μπουν σε ένα καράβι και να φθάσουν έως την Ελλάδα. Ήταν περσιστικό, αλλά τελικά έμειναν εδώ ανακαλύπτοντας έναν τόπο αμόλυπτο από τον μόντερνο πολιτισμό. Ήταν η Ελλάδα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο μια χώρα που γελούσε πλατιά παρά τις δυστυχίες της; Η μήπως ήταν το φιλικό βλέμμα του φωτογράφου από που κατάφερε να αιχμαλωτίσει στιγμές αθωότητας σε μια δύσκολη ζωή παιδεμένων ανθρώπων;

Ηπειρος, Άνω Περιστέρι, 1961. Η Λαμπρινή, η Μαρία και η Ελένη. Από τα τρία κορίτσια μόνο το ένα φορεί παπούτσια.

Μυκίνες, 1955. Ο Αγαμέμνων Ντάσσης και η κόρη του Παναγόλα στην πόρτα του ξενοδοχείου Belle Hélène, που ήταν η έδρα του Χάινριχ Σλήμαν.

Πλατεία Συντάγματος, 1954. Μητροστό στο ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία», βρισκόταν το κουβούκλιο της Τροχαίας.

Ομορφη χώρα, αλλά βουτηγμένη στη φτώχεια

Η πλούσια έκδοση «Η Ελλάδα μετά τον πόλεμο. Τα χρόνια της ελπίδας» συνοδεύει την ομότιτλη φωτογραφική έκθεση του Ρόμπερτ ΜακΚέιμι στο συνεδριακό κέντρο του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών (ΕΠΚΕΔ), η οποία εγκαινιάζεται στις 10 Ιουνίου. Στην Ελλάδα το βιβλίο εκδίδεται από τον «Πατάκι» με την αγγλικά του ΕΠΚΕΔ, ενώ η αγγλόφωνη έκδοση θα κυκλοφορήσει πολύ σύντομα από τον οικο Abbenville Press, που εκπροσωπεί τον συγγραφέα στη Νέα Υόρκη.

Στο εισαγωγικό του σημείωμα ο ΜακΚέιμι περιγράφει την πρώτη του επίσκεψη στην Ελλάδα, καλοκαίρι του 1954, δέκα χρόνια από την αποχώρηση των Γερμανών και πέντε από το τέλος του Εμφυλίου. «Η Ελλάδα που πρωτοείδα ήταν βουτηγμένη στη φτώχεια. Αυτό ήταν εμφανές παντού. Σχυνά όταν συζητούσες με έναν Έλληνα για την οικονομία της χώρας του, ακολουθούσε ένα “ναι, αλλά είναι πολύ φτωχή” – και προς επήρωση των λεγομένων του έτριβε τον αντίχειρα με τον δείκτη του», γράφει. Και συνεχίζει: «Αυτό που παρατήρησα ως επισκέπτης και μετά ζώντας στην Ελλάδα ήταν αρχικά μια αργή ανάκαμψη, αλλά στη συνέχεια μια αξιοσημείωτη ανάπτυξη και μεταμόρφωση σε μοντέρνο ευρωπαϊκό κράτος. Η Ελλάδα ήταν μία από τις φτωχότερες χώρες της Ευρώπης πριν από τον πόλεμο – ως εκ τούτου ο δρόμος ήταν μακρύς και δύσκολος».

Πάνω στο θέμα της σχέσης μνημείων και τεκμηρίωσης αναστοχάζεται στη συγκεκριμένη έκδοση ο πρόεδρος του ΕΠΚΕΔ, καθηγητής του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ Παναγιώτης Ρούλος, ο οποίος συμμετείχε και στην επιλογή των φωτογραφιών του βιβλίου.

Αναφερόμενος στο ιστορικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το υλικό, σχολιάζει πως στις δεκαετίες του 1950 και του 1960 η χώρα άρχισε να ανακάμπτει σταθερά. «Οι σύμμαχοι, κυρίως οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί, προσέτρεξαν σε βοήθεια, αλλά όλα χωρίς να εξασφαλίσουν πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά οφέλη και πρόνοια. Την περίοδο μεταξύ του τέλους του εμφυλίου πολέμου (1949) και της Μεταπολίτευσης το 1974, οι πολιτικοί θεσμοί στην Ελλάδα ήταν δημοκρατικοί», γράφει.

Αυτό που παρατήρησα ως επισκέπτης ήταν αρχικά μια αργή ανάκαμψη, αλλά στη συνέχεια μια μεταμόρφωση σε μοντέρνο ευρωπαϊκό κράτος.

Ωστόσο, παραδέχεται πως υπάρχει κάτι εγγενώς νοσταλγικό στην τέχνη της φωτογραφίας, που «συντά προκάλει μια επιθυμία για “επιστροφή” σε ένα αέριο παρόν χωρίς αποτυχίες, ρήγματα ή παρελθόν». Είναι εξιδανικευμένη η Ελλάδα που «είδε» η φωτογραφική κάμερα; Προφανώς, όπως συμβαίνει στην τέχνη, το δημιουργήμα εμμένεται και γονιμοποιείται από τις φαντασιώσεις του δημιουργού. Ετσι, όπως καταλήγει ο κ. Ρούλος, η συγκεκριμένη τέχνη «προσδίδει στα προϊόντα της μια μεταχρονική λειτουργία μεταξύ τεκμηρίων και μνημείων».

Την έρευνα για τη μεταπολεμική Ελλάδα έκανε γι' αυτή την έκδοση η δημοσιογράφος Κατερί-

Πάνω στο πλοίο Liberty «Hellenic Star», 1955. Δύο ναύτες ετοιμάζονται να ξεφορτώσουν το πλοίο και λύνουν τα καλώδια που κρατούν την μούσα.

Σύρος, 1957. Νεοαρι μισκάλλες.

να Λιμπεροπούλου. Με αφορμή μια φωτογραφία, την ασπρήμαρη εικόνα ενός εργατή που δουλεύει εντατικά στους χώρους του Ηρωδείου, το οποίο προοριζόταν στα μέσα της δεκαετίας του '50 να γίνει κέντρο του νεοσύστατου Φεστιβάλ Αθηνών, ορίζει το 1955 «ως μεταβατικό χρονικό σημείο μεταξύ μιας εποχής τροιακτικών δεινών που έδωε και μιας νέας, ελπιδοφόρας ανασυγκρότησης που ανέελλε».

Το κείμενό της για τη γνωριμία του φωτογράφου με την Ελλάδα, καταλήγει στο σημείο από το οποίο συμβαίνει να ξεκινά το δικό μας κείμενο: στο Άνω Περιστέρι Ηπειρώ και τη συνάντηση με τη Λαμπρινή, τη Μαρία και την Ελένη. «Οι τρεις μικρές φίλες είναι τυχημένες με ρούχα που μάλλον

έρχονται οι μητέρες τους. Παρότι είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι οικογένειές τους θα είναι μετρηθεί απώλειες τα δύσκολα χρόνια που είχαν προηγηθεί, τα χαμόγελά τους πρόσωπα φέρουν τη καρδιά της ζωής, που ύστερα από κάθε εμπόδιο βρήκαμε τον τρόπο να συνεχίζεται με ακόμη μεγαλύτερη ορμή απ' ό,τι προηγουμένως», καταλήγει η κ. Λιμπεροπούλου.

Την ημέρα των εγκαινίων της έκθεσης στο ΕΠΚΕΔ θα προηγηθεί ημερίδα με θέμα «Η μεταπολεμική Ελλάδα του Ρόμπερτ ΜακΚέιμι» με συζήτηση στοργουλιές τραπέζης.

Επίσης εγκαινιάζεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών η έκθεση «Οι Δελφοί τη δεκαετία του 1950 με τον φακό του Ρόμπερτ ΜακΚέιμι».

Σέρφος, 1970. Σχολική αίθουσα με δάσκαλο τον Δημήτρη Ρήγα.

Σύρος, 1957. Εργάτες έχουν κατασκηνώσει μπροστά στον κινηματογράφο.